

El patrimoni dels conversos als llibres de fiscalitat municipal de Cervera i Tàrrrega durant el primer terç del segle XVI

Josep Xavier Muntané i Santiveri

Per sou e per lliura ha estat una d'aquelles expressions que des de l'inici ha fet fortuna, i mai més ben dit. Amb la consolidació i el creixement de les viles i ciutats catalanes al llarg de la baixa edat mitjana, el problema de la recaptació de diners per tal de costejar les despeses creixents dels municipis es va convertir en un tema periòdic i anguniós de les reunions dels consells locals. Si d'una banda els paers es veien forçats a augmentar la pressió fiscal sobre els veïns del municipi, de l'altra, com a contrapartida, es va mirar d'ablanir la duresa dels impostos introduint en aquest àmbit el concepte de proporcionalitat, sintetitzat precisament en l'expressió inicial: *per sou e per lliura*. La finalitat que es pretenia era que la contribució de cada veí a la caixa comuna fos conforme a la seva riquesa.

Aquest propòsit era especialment vàlid en aquells procediments de recaptació que no depenien de la venda de determinats productes (com passava amb les impositcions) ni de la venda de pensions (com eren els censals i violaris), sinó que gravaven de manera directa els habitants del municipi fent presa en la seva riquesa personal. La talla exemplificaria aquesta categoria d'impostos directes.¹ Quan s'havia de tallar els habitants d'una vila o d'una ciutat, calia saber d'antuvi quina era la fortuna personal de cadascun d'ells, ja que aquesta

¹ Vegeu Max TURULL I RUBINAT. *La configuració Jurídica del Municipi Baix Medieval. Règim Municipal i Fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*. Barcelona, Fundació Noguera, 1990, pp. 506-518 i Pere ORTÍ; Manuel SÁNCHEZ; M. TURULL. *La génesis de la fiscalidad municipal en Cataluña*. "Revista d'Història Medieval", 7, (1996), pp. 115-134.

riquesa era la base imposable sobre la qual després, bo i aplicant el mateix criteri a tots, es determinava la quantitat que cadascú havia de satisfer als plegadors de la talla.

Sobre quin element es podia calcular la fortuna personal d'un contribuent, que fos el més objectiu possible? Els béns immobles es van erigir en el criteri bàsic per excel·lència: cases, albergs, obradors, botigues, horts, sellars, trossos i vinyes eren fàcils d'individualitzar, contrastar i finalment taxar. La suma total dels valors assignats als béns immobles d'un mateix propietari constituïa la base imposable amb què seria gravat pel fisc municipal. Els béns immobles, manifestats sota jurament pels seus propietaris als talladors, i les seves taxacions pertinents eren anotats en uns llibres especials (a Cervera coneguts com a llibres del manifest; a Tàrraga, d'estimes; a Bellpuig, de valies; etc.) que, de tant en tant, s'havien d'actualitzar per mor dels canvis que s'haurien pogut produir (per defuncions, compravendes, alienacions, etc.) En alguns municipis, com Cervera, es va ampliar als béns mobles el criteri amb què es determinava la riquesa personal de cada habitant: uns béns mobles que, per norma general i molt a pesar nostre, s'escullen sempre d'un repertori molt limitat i mai apareixen gaire descrits.

Tant els llibres d'estimes targarins com el de valies de Bellpuig que s'han conservat van ser elaborats en una data posterior a la de 1492 i per això no podem saber -en els que probablement van ser realitzats abans de l'any de l'expulsió i s'han perdut- si els habitants jueus d'aquests municipis van ser objecte d'interès per part dels talladors. De fet, en cap dels llibres del manifest cerverins elaborats abans de 1492 es troba un sol jueu que declari a l'autoritat cristiana el seu patrimoni, i això que quan els municipis medievals havien de tallar la seva població feien tot el possible per incloure-hi també els habitants jueus. Aquests darrers, però, ja prou escarmentats per l'aclaparadora quantitat d'impostos que els exigia la Corona,² posaven en marxa tots els ressorts legals i les influències que tenien al seu abast per tal d'esquivar la pressió fiscal que, en forma de talla, els imposava el seu municipi. Quan no ho aconseguien, tot indica que la contribució de la comunitat de jueus a la talla es realitzava a través d'una infraestructura fiscal pròpia de l'aljama. De fet la figura del tallador ja apareix regulada en algunes *taqqanot* d'aquestes comunitats.³

² La corona catalana anomenava els jueus el seu *cofre e tresor*, i de fet, quan li semblava o més li convenia, no dubtava a obrir-ne la tapa i prendre'n la quantitat que necessitava.

³ Vegeu Yitzhak BAER, *Historia de los judíos en la España cristiana*. Barcelona, Riopiedras, 1998,

Si tenim present que les aljames catalanes medievals van anar configurant la seva estructura i administració a imatge de les dels municipis cristians de les viles i ciutats on estaven, no ens sorprendrà veure que els consells de les aljames recorreguessin també als impostos directes i indirectes a l'hora de costejar els projectes comuns de l'aljama, de sostenir els diversos funcionaris i de satisfer els impostos reials o les demandes fiscals locals.⁴ Ara bé, a diferència del que comentàvem a l'inici d'aquest article, els documents constaten una clara oposició de part dels qui governaven les aljames a aplicar el principi de proporcionalitat en els impostos directes. Per aquest motiu, al llarg de la baixa edat mitjana van sovintejar els conflictes entre l'oligarquia dominant jueva, que defensava un sistema de talla basat en el criteri personal dels taxadors,⁵ i els membres de la classe mitjana, que proposaven una talla *per sou e per lliura* en funció de la riquesa que cadascú, sota jurament i amb pena d'anatema, declarava que tenia.⁶

Sabem que en alguna ocasió la dificultat d'indicar al taxador els diversos béns que constituïen la fortuna d'algun dels més rics de l'aljama, juntament amb el temor a cometre perjuri en cas de no fer-ho amb precisió, va inclinar la balança cap al mètode pel qual eren els taxadors els qui, en funció del seu propi arbitri, fixaven la riquesa.⁷ Aquest incident ens fa pensar que entre els criteris seguits per a calcular la riquesa personal, quan eren els propietaris els qui la manifestaven sota jurament, a la vora dels béns immobles (fàcilment verificables) hi deuria figurar també tot un estol d'elements que, compresos dins dels béns mobles, deurien ser complexos de determinar (com ara els préstecs)⁸ però que no convenia deixar de banda, ja que incrementaven els recursos amb

pp. 471 i 477 i Yom Tov Assis, *The Golden Age of Aragonese Jewry. Community and Society in the Crown of Aragon, 1213-1327*. London - Portland: The Littman Library of Jewish Civilization, 1997, pp. 104-105 i 126-128.

⁴ Aquesta afirmació apareix diverses vegades a Y. BAER, *Historia de los judíos*, 1998, pp. 224-237; 241-243; 353; 496, etc. Trobareu un elenc complet de funcionaris a Y. ASSIS, *The Golden Age*, 1997, pp. 132-144.

⁵ I sovint arbitrari dels taxadors, ja que aquests, a l'hora de calcular la riquesa dels membres de l'aljama, era notori que solien ser favorables als més rics, bo i assignant-los una fortuna inferior a la que realment posseïen.

⁶ Vegeu Y. BAER, *Historia de los judíos*, 1998, pp. 246; 251-253; 453 i Y. ASSIS, *The Golden Age*, 1997, pp. 76-85 i 239-241.

⁷ És el que l'any 1365 va passar amb el ric jueu mallorquí Jucef Faquim. Vegeu Y. BAER, *Historia de los judíos*, 1998, pp. 474-475.

⁸ Vegeu Y. BAER, *Historia de los judíos*, 1998, pp. 232-233.

els quals s'hauria de fer front, al llarg de l'any fiscal, a les requisitòries de la Corona, del municipi i, finalment, de l'aljama mateixa.

No sabem si a les aljames, com a part del procés d'elaboració de la talla, es van confeccionar de manera regular llibres semblants als del manifest de Cervera o als d'estimes de Tàrraga. Si entre els jueus de Cervera o de Tàrraga hi va haver llibres d'aquest tipus, no ens n'ha arribat cap. És per això, doncs, que encara és més interessant el seguiment que en els esmentats llibres de fiscalitat municipal es pot fer dels conversos de 1492. Gràcies a la seva data d'elaboració tan propera a l'any de l'expulsió⁹, no només accedim a la fortuna d'uns personatges concrets que eren cristians novells, sinó que també podem albirar com era la seva fortuna quan encara eren jueus, ja que, per la seva qualitat de conversos, no van haver de renunciar a cap dels seus béns.

En els llibres d'estimes targarins o en el de valies de Bellpuig, en què en cap moment es fa la més lleu referència a la condició religiosa, present o passada, de qui declara els seus béns en cas que hagués estat jueu i s'hagués convertit al cristianisme, és del tot impossible determinar -sense recórrer a altres documents- quins d'aquells propietaris eren conversos. En canvi, en els llibres del manifest la condició de convers d'alguns ceriverins queda ben palesa: ja sigui perquè l'escrivà ha explicitat darrere del nom del propietari de qui fa el manifest la seva condició de *cristià novell*, ja sigui perquè amb el cognom cristià encara continua emprant l'antic cognom jueu.

Els ceriverins dels quals, d'una manera o d'una altra, és notòria la seva condició de conversos als llibres del manifest són: els germans Joan Rebollardí, sastre, i Antoni Salvador, sastre, dels quals, però, només el primer apareix qualificat en una de les estimes que se li van fer com a *cristià novell*, sense cap altra referència al seu antic nom jueu; els germans Joan de Pau, metge físic, i Francí de Pau, draper, al nom dels quals l'escrivà va afegir en diverses ocasions l'àlies del seu antic cognom jueu (*de Quercí*) o, en el cas del draper, va optar per referir-s'hi alguna vegada emprant només l'antic cognom jueu (*Francí de Quercí*), al qual en alguna ocasió va afegir-li l'àlies del seu cognom cristià actual (*Francí de Quercí àlies de Pau*); Jaume de Pau, metge físic, al nom del qual l'escrivà va afegir, només a l'inici de l'estima, l'àlies del seu antic cognom

⁹ Les dates dels llibres del manifest ceriverins consultats són dels anys 1497, 1504 i 1527. Dels llibres d'estimes de Tàrraga, el que ens interessa és de l'any 1502.

jueu (*de Quercí*); el metge Joan Cardona, a qui també l'escrivà afegeix com a àlies el seu antic cognom jueu (*Cavaller*), encara que en més d'una ocasió s'hi refereix utilitzant el nom i cognom de quan era jueu (*mestre Samuel Cavaller*), acompanyant-los, això sí, del nom i cognom cristians seguits, curiosament, de l'àlies jueu (*mestre Joan Cardona àlies Cavaller*); el metge Rafel Cavaller, pare del Joan Cardona precedent (que no deuria viure a la vila o deuria ser ja molt gran, perquè en l'única estima que tenim d'ell el seu fill li fa de procurador), a qui l'escrivà va mantenir sempre el cognom jueu com a tal i no com a àlies, al darrere del nom que es va escollir quan es va convertir (*Rafel Cavaller*).¹⁰

Queda en suspens si el difunt Gabriel de Pau i els seus fills pubills eren també conversos: el fet que els tutors que van ser designats als hereus fossin els germans Joan de Pau i Francí de Pau sembla que avalaria la hipòtesi d'una resposta positiva a aquesta qüestió, per això hem inclòs també la seva estima en l'apèndix documental. En canvi, com que el grau d'incertesa és molt més elevat en el cas d'altres cerverins, la major part dels quals també eren propietaris o residents de les cases que havien format part del call de la vila, hem optat per prescindir dels seus noms.¹¹

A Tàrrrega, en canvi, res ens faria sospitar que una de les estimes més llargues, i per tant també una de les més riques, de totes les que figuren als llibres d'estimes elaborats entre 1501 i 1506, seria la d'un convers: només deu anys abans (l'estima li va ser feta l'any 1502) el ric mercader Pere Castelló era conegut de tothom a Tàrrrega per ser el cap d'una de les nissagues més acabalades i poderoses de l'aljama de la vila, els Besés. En efecte, Pere Castelló van ser el nom i el cognom que l'any 1492, quan es va convertir al cristianisme, va escollir per a si Jucef de Besés, fill de Jafudà Jucef de Besés.¹²

¹⁰ Fixem-nos que, a excepció de Samuel Cavaller (de fet quan era jueu es deia Samuel Jucef Cavaller), els àlies esmentats només tenen en compte els cognoms jueus d'aquests cerverins, dels seus antics noms jueus no se'n troba cap rastre: Joan de Pau s'havia dit Issac Jacob de Quercí; Francí de Pau, Jafudà de Quercí; Jaume de Pau, Jacob Issac de Quercí, i Rafel Cavaller, Jucef Cavaller. Vegeu Josep M. LLOBET I PORTELLA, "Dades documentals sobre la comunitat jueva de Cervera a l'Edat Mitjana", *II Congrés per a l'estudi dels jueus en els territoris de llengua catalana*, Barcelona: Institut Europeu de la Mediterrània, 2005, p. 135.

¹¹ Quan els indicis són febles cal anar amb molta cautela a l'hora d'adjudicar ascendències jueves, com passa amb el sastre Lluís Çaporta (vegeu J.M. LLOBET, "Dades documentals sobre la comunitat jueva" p. 135) o amb els fills pubills del forner Jaume Torres o amb el blanquer Bernat Oliveres (en relació al qual l'escrivà sembla que va sofrir un lapsus quan va començar la seva estima amb els següents termes: *Mosse Sullam fonch atrobat que ha un alberch*, els quals va ratllar però que, tot seguit, va tornar a reescriure canviant el *Mosse Sullam* per *Bernat Oliveres*(vegeu ACSG. Manifest. (1497), "Capcorral", f. 91v).

De tota manera no és la seva condició coneguda o ignorada de conversos la que atreu la nostra atenció, sinó que allò que ens interessa de debò és la possibilitat de conèixer el patrimoni d'aquests personatges, ja que ni que vingui expressada amb uns valors que només la poden fer aproximada (no ens oblidem de la dificultat de taxar la totalitat dels diversos béns mobles), sigui com sigui ens apropen bastant a la fortuna d'alguns dels qui, pel seu ofici o pel seu llinatge, havien estat membres prominents i influents de lesaljames de Cervera i de Tàrraga.

El patrimoni dels conversos ceriverins consignat als llibres del manifest és el següent:

(1) Els germans Joan de Pau, metge físic, i Francí de Pau, draper, manifesten de manera conjunta els seus béns l'any 1497, 1504 i 1527. La seva declaració compta amb uns béns immobles compartits que l'any 1497 i 1504 sumen 97 lliures i l'any 1527, 48 lliures. I uns béns immobles i mobles personals: l'any 1497 a Joan de Pau se li taxen uns béns immobles per un total de 61 lliures, valoració que no varia l'any 1504 però que baixa a 40 lliures l'any 1527, i uns béns mobles que l'any 1497 són de 23 lliures, el 1504, de 43 lliures, i el 1527, de 63 lliures; l'any 1497 a Francí de Pau se li taxen uns béns immobles per un total de 52 lliures, que l'any 1504 s'hauran reduït a 37 lliures però que l'any 1527 ascendiran a 47 lliures, i uns béns mobles que l'any 1497 són de 33 lliures, l'any 1504, de 69 lliures i l'any 1527, de 109 lliures perquè s'hi hauran afegit els de la seva muller. La suma total dels béns ascendia a 266 lliures l'any 1497¹³ i a 307 lliures els anys 1504 i 1527.

(2) L'any 1497 Jaume de Pau, metge físic, manifesta uns béns immobles

¹² Vegeu les referències als Besés incloses a l'índex d'antropònims jueus que figura a Josep Xavier MUNTANÉ I SANTIVERI. *Fons per a l'estudi de l'aljama jueva de Tàrraga. Documents i regesta*. Barcelona: PPU, 2006. "Catalonia Hebraica", 8. En un article que estic elaborant sobre aquesta influent nissaga targarina, indico i estudio els documents que he trobat als arxius municipals de Bellpuig i Cervera que em permeten establir una relació d'identitat i continuïtat temporal entre els Besés d'abans de 1492 i una de les branques targarines dels Castelló posteriors a aquesta data. D'altra banda, les referències als targarins que l'any 1492 van preferir convertir-se al cristianisme que haver de marxar de la vila són gairebé inexistentes: al regest de documents de l'Arxiu Diocesà de Barcelona relatius als jueus, recentment editat, n'hi figura un: un tal *Ludovicus de Minorisa*, encara que poc després de la seva conversió es va transferir a la ciutat de Lleida (vegeu Esperança VALLS I PUJOL. *Regest dels documents de l'Arxiu Diocesà de Barcelona relatius als jueus*. Barcelona: PPU, 2008. (Bet Guenazim, 1), núm. 179.

¹³ En el document aquesta xifra és inferior (252 lliures), ja que el valor total dels béns immobles també ho és: 192 lliures en comptes de les 210 lliures que nosaltres hem calculat.

per valor de 68 lliures,¹⁴ que es mantenen l'any 1504, però que es reduiran a 38 lliures l'any 1527. Els seus béns mobles van ser taxats en 45 lliures l'any 1497 i en 30 lliures els anys 1504 i 1527. La suma total dels béns es va anar reduint de les 113 lliures de l'any 1497 a les 98 lliures de l'any 1504 i finalment a les 68 lliures de l'any 1527.

(3) Dels fills pubills del difunt Gabriel de Pau només hem trobat l'estima de 1504. Aquell any els seus béns immobles van ser valorats en 423 lliures i els seus béns mobles, en 28 lliures. La suma total dels seus béns ascendia a 451 lliures.

(4) De Rafel Cavaller, metge, només consta l'estima de l'any 1497. Aquell any els seus béns immobles van ser taxats per un valor de 122 lliures, i els seus béns mobles en 6 lliures i 10 sous. La suma total dels seus béns ascendia a 148 lliures i 10 sous.¹⁵

(5) El metge Joan Cardona va declarar l'any 1497 uns béns immobles per un valor de 30 lliures i uns béns mobles per un valor de 2 lliures. Aquests béns es van mantenir inalterables els anys 1504 i 1527, encara que aquells anys va afegir a la seva estima una estima complementària en què hi figuraven alguns dels béns immobles de qui havia estat el seu pare, Rafel Cavaller; l'any 1504 el valor d'aquesta estima complementària era de 12 lliures mentre que l'any 1527 era de només 6 lliures. Així doncs, la suma total dels seus béns va oscil·lar de les 32 lliures de l'any 1497 a les 44 lliures de l'any 1504 i finalment a les 38 lliures de l'any 1527.

(6) Del sastre Joan Rebollardí sabem que l'any 1497 va declarar uns béns immobles per valor de només 8 lliures que l'any següent s'incrementaven a 18 lliures i l'any 1500 a 93 lliures. Els béns mobles declarats l'any 1497 i 1498 van ser de 15 lliures, i els de 1500, de 25 lliures. Tant els uns com els altres tornaven a uns valors modestos l'any 1504: 10 lliures en béns immobles i 15 lliures en béns mobles. Així doncs, la suma total dels seus béns va augmentar de 23 lliures, l'any 1497, a 33 lliures, l'any 1498, i a 128 lliures, l'any 1500, per quedar-se en només 25 lliures, l'any 1504.

¹⁴ En el manifest d'aquest any, però, hi consta una quantitat lleument inferior (55 lliures), encara que després, a l'hora de calcular la suma total dels valors, les 55 lliures passen a ser, de fet, 68.

¹⁵ En el document el valor total assignat als béns immobles és superior (136 lliures), per això la suma total és de 148 lliures i 10 sous.

Quant al mercader convers de Tàrrega, Pere Castelló, a l'estima que se li va fer l'any 1502 només hi consten, tal com era el costum de la vila, els seus béns immobles, els quals entre possessions urbanes (taxades per un valor de 511 lliures) i finques rústiques (taxades per un valor de 1.535 lliures) sumaven un total de 2.046 lliures.

En comparació a l'elevat patrimoni del convers targarí, sorprenen, d'entrada, els valors mitjans i fins i tot tirant cap a baix en algun cas concret, de les taxacions dels conversos cerverins. Entre els patrimonis destacables s'hi compten els d'alguns membres de les famílies Quercí (de Pau) i Cavaller: els dels germans Joan i Francí de Pau, el de Gabriel de Pau i el de Rafel Cavaller. I això no és gens estrany si es té present la informació que ens ha arribat d'aquestes dues nissagues jueves cerverines: una part important del seus membres van ser coneguts i respectats dins i fora de la vila de Cervera per la seva dedicació professional a la medicina; d'altres van ser comerciants. Ara bé, quan posem les estimes d'aquests Quercí i Cavaller a la vora de la del Besés targarí, adquireixen un to més aviat discret. Potser ens podríem plantejar, partint del fet que metges i comerciants també solien dedicar part del seu temps i dels seus guanys a l'activitat creditícia, fent de prestadors, si no seria en aquest camp –cosa que els llibres del manifest no reflecteixen– que es podria veure incrementat, i potser d'una manera considerable, el seu cabal.¹⁶ En canvi, malgrat que Jaume de Pau (dels Quercí) i Joan Cavaller (fill de Rafel Cavaller) també eren metges, la suma tan migrada de les seves estimes ens fa pensar que en el seu cas ens trobem amb membres d'aquestes famílies menys acabats o la fortuna dels quals, amb els anys, va anar a menys. L'estima del sastre Joan Rebollardí, que no pertanyia a cap d'aquestes famílies, l'hem d'arreglar a la vora d'aquestes darreres estimes més moderades.

Quant al convers targarí, llegim a l'estima de 1502 que l'ofici que Pere Castelló es va atribuir, heretat d'una llarga tradició familiar, va ser el de mercader.¹⁷ En efecte, a diferència de les famílies cerverines esmentades al paràgraf precedent, els Besés mai van excel·lir perquè algun dels seus membres s'ha-

¹⁶ Trobareu més informació sobre aquestes famílies jueves a Agustí DURAN I SANPERE, *Llibre de Cervera*. Tàrrega, Camps, 1972, pp. 379-380 i 382, i a J. M. LLOBET, "Dades documentals sobre la comunitat jueva" pp. 345-346.

¹⁷ A l'estima hi llegim *Mercator*. S'ha de tenir en compte que aquesta va ser amb tota probabilitat la primera vegada que a un membre de la família Besés (ara Castelló) se li donava aquesta designació, ja que, en els documents oficials cristians, als jueus -encara que a la pràctica exercissin de mercaders- no se'ls va designar mai amb aquest títol.

gués dedicat a l'art de la medicina, sinó que les notícies de què disposem ens els emmarquen gairebé sempre en l'àmbit del comerç i de manera especial en el del préstec. Possiblement s'hagi de relacionar amb aquesta doble activitat l'origen de la seva sensacional fortuna, equiparable només a la d'uns pocs i privilegiats targarins. Una fortuna a la qual, a diferència del que passava amb la dels conversos cerverins, encara se li hauria d'afegir la totalitat dels seus béns mobles.

A l'apèndix que segueix es pot observar de manera detallada els diversos tipus de béns que posseïen aquests conversos i les variacions que van experimentar alguns d'aquests patrimonis en el lapse de temps que va de 1497 a 1527. Comprovarem que, en relació als valors assignats a les propietats al llarg d'aquests trenta anys, la tònica que predomina és la de l'estabilitat. En canvi, en relació als conjunts dels patrimonis, la tendència general -amb excepcions, és clar- ve marcada per una lleu davallada causada principalment per les diverses alienacions que al llarg dels trenta anys els van ser fetes (fragmentació i dispersió per motius d'herència, vendes, etc.).

Abans, però, m'agradaria cloure aquesta part de l'article reflexionant de manera molt breu sobre el paper que la riquesa patrimonial podria haver tingut en el procés de conversió al cristianisme d'aquests jueus. És un fet indiscutible que, al llarg dels segles de coexistència cristiana i jueva a les nostres terres, la conversió de jueus cap al cristianisme va ser un degotall que mai es va aturar. Quins factors van incidir en aquest canvi de religió? Sense cap dubte, la por principalment a perdre la vida devia encapçalar els motius per a convertir-se, tant d'aquells que van viure de prop alguns dels breus però terriblement violents períodes de persecució contra la població jueva que van tenir lloc al llarg de la baixa edat mitjana (entre els quals destaquen els dels anys 1348, 1391 i 1462), com d'aquells altres que van patir un cert tipus d'assetjament, potser menys violent però de ritme més intens, anual, resultant de l'enardiment que les prèdiques fetes durant les grans festivitats religioses cristianes (especialment les de Setmana Santa) produïen en el zel dels cristians de les nostres viles que, poc després de sortir de l'església, solien encaminar-se directament cap al call armats amb pedres i garrots...

Ara bé, no només es passa por per la pròpia vida, sinó que també es pot tenir por a perdre el patrimoni, juntament amb el benestar i el prestigi social que van associats a la riquesa. No seria gens estrany trobar aquest motiu al darrere de les conversions protagonitzades per jueus i jueves que gaudien d'una elevada posició social, ja fos per ofici (metges, mercaders, banquers, etc.), ja fos per

nissaga. Encara que també és possible que aquest motiu tornés més llaminer el tràngol de la conversió entre els jueus i jueves més pobres, ja que en la mentalitat d'aquell moment la conversió al cristianisme era percebuda com una petita ascensió social de la qual se'n podien derivar diversos avantatges econòmics. De tota manera, era entre els grans de l'aljama que aquest motiu excel·lia. La conversió els preservava, i en part augmentava, la intensitat i el radi de la seva influència econòmica i professional en l'àmbit local on vivien.

Potser es podria parlar d'altres pors, però em sembla que amb aquestes ja n'hi ha prou per entendre algunes de les conversions més cèlebres que figuren en aquest article. I això encara es veu més clar si tenim en compte que l'amenaça que hi havia al darrere del decret d'expulsió de l'any 1492 no era contra la pròpia vida, sinó contra la identitat religiosa. Si l'opció religiosa no ocupava un lloc gaire alt en l'escala de valors d'aquella persona, llavors la marxa forçada de Cervera o de Tàrraga i la renúncia que implicava de tot el que allí s'hi posseïa o s'era, només per salvar la fe, perdia tot incentiu. Despullat del sentit heroic (o de la resignació esperançada) que li podia donar la fe, un sacrifici d'aquesta envergadura era totalment absurd, un sense sentit. Per això l'amenaça que, en aquests casos, es percebia que emanava del decret d'expulsió no era tant contra la fe sinó contra la propietat, la riquesa, el poder i el prestigi. Pel que sembla, els Quercí, els Cavaller i els Besés no van voler renunciar a alguns d'aquests elements que en el seu cas, tal com hem exposat prèviament i a continuació es podrà comprovar en l'apèndix documental, posseïen abundantment.

I què dir dels altres conversos? Del fill de Rafel Cavaller? Del parent menys acabat dels Quercí? Dels sastres Rebollardí? El seu patrimoni és tan discret que difícilment li podríem atribuir algun tipus d'influència en la seva conversió. Qui sap si al davant d'aquests casos no s'hauria de considerar l'existència d'unes altres motivacions, potser de no tanta envergadura, però des d'un punt de vista humà, molt comprensibles, com ara l'afecció a la família (al pare ja gran que no pot marxar, als parents més ben situats que t'han fet costat...) o al lloc (al paisatge que t'envolta des de petit, als veïns amb qui parles cada dia...) o a la feina (a l'obrador que de fa tants anys obres cada matí, als clients que tan bé coneixes...), és a dir, l'atracció que la quotidianitat exerceix per a bé i per a mal sobre la vida de les persones i a la qual no es pot vèncer si no és morint a una part d'un mateix. Però això, és clar, no ho trobarem mai als documents...

Apèndix documental

Els criteris de transcripció que he seguit són els següents: he desenvolupat les abreviatures, he regularitzat lúís de les majúscules i minúscules, he desaglutinat determinats grups de paraules i he accentuat i puntuat el text.

[1]

ACSG. Manifest. [1497]. Capcorral, fol. 89v-90r; vegeu núm. [7], [13].

Mestre Johan de Pau, físich, e Ffrancí de Pau, draper, germans digueren per sacrament a vii de octubre any mil CCCCLXXXVII que han los bens següents ço és, un obrador als Speciers, lo qual fou díen Pere Gilabert e ans díen Pere de Verguós, fa vi sous de cens a Sent Johan ab fadiga, presat: xxx lliures.¹

Ítem una vinya que fou díen Berenguer del Tallo e ans díen Guabriell Çafont és a la Creu dels horenets, presada xxv lliures.²

Ítem una partida díuna vinya alí mateix que és entorn un jornal poch més o menys, la qual fou del dit Guabriell Çafont e ans díen Miquel de Morrenyà, presada xxx lliures.³

Ítem un alberch al carrer del Spital que fou díen Ffrancesch Mulner e ans díen Guim Lambart, presat sis lliures.⁴

Ítem un alberch al carrer del Spital, que era ràfoll e tot enderrocac, lo qual fou díen Pere Malgosa, lo qual los és stat stablit per lo procurador de Santes Creus a cens de⁵, la stimacio del qual és stada reduïda a sis lliures per los promens en açò assignats per quant era tot enderrocac e lo dit Quercí lo ha refet juxta la oferta que li és stada per ço com li han redoyda la dita stima a les dites sis lliures.⁶

Ítem una casa del dit Ffrancí que fou díen Içach de Quercí situada en lo carrer del Spital, que ans fonch díen Domingo Vela e ans díen Johan Robert, fa x diners de cens a Santes Creus, presat per promens en açò assignats quatre lliures.⁷

Ítem dix mestre Johan de Pau que li fa níAnthoni Sunyer de Vilagrasseta una migera de forment censal per vi lliures lo qual fou díen Johan Steve.⁸

Ítem dix lo dit mestre Johan que li fa en Guonalor de Muntroig xxv sous censals per xv lliures.⁹

Ítem fonch atrobat que posseixen una casa que és de Mossé de Quercí la qual posseix lo dit Ffrancí de Quercí¹⁰ àlies de Pau, stimada vint lliures.¹¹

Ítem fonch atrobat que ha lo dit Ffrancí de Quercí àlies de Pau una casa,¹² stimada per pahers e promens xxx lliures.¹³

Ítem fonch atrobat que ha lo dit mestre Johan de Pau àlies de Quercí, físich,¹⁴ una casa, stimada quaranta lliures.¹⁵

Ítem dix lo dit Ffrancí de Pau a xiii de març any MD que ha hun corralet prop lo alberch díen Tarragona que fonch dels fills pubills díen pere Johan, presat tres lliures.¹⁶

En après posaren pahers e promens al dit mestre Johan de Pau per moble e cabal vint lliures.¹⁷

Ítem fonch atrobat que ha vexells vinaders del dit alberch o casa,¹⁸ stimats III lliures.¹⁹

En après posaren pahers e promens per moble e cabal al dit Ffrancí de Quercí àlies de Pau xxx lliures.²⁰

Ítem fonch atrobat que ha lo dit Francí de Pau los vexells del dit seu alberch, presats tres lliures.²¹

Stima de *siti*: CLXXXX II lliures.²²

Stima de moble: LVI lliures.²³

Stima tot: CCLII lliures.

¹ Quantitat indicada una sola vegada i al marge dret.

² Marge dret: xxv lliures.

³ Marge dret: xxx lliures.

⁴ Marge dret: vi lliures.

⁵ Segueix espai en blanc.

⁶ Marge dret: vi lliures.

⁷ Marge dret: III lliures.

⁸ Marge dret: vi lliures.

⁹ Marge dret: xv lliures.

¹⁰ Segueix ratllat: *stimada*.

¹¹ Cancel·lat. Marge esquerre: *Aquesta casa és dien Ffrancí Queralt de Anglesola e ja la porte en son manifest, per çò és levada díací*. Marge dret: xx lliures.

¹² Interlineat: *una casa*.

¹³ Marge dret: xxx lliures.

¹⁴ Segueix ratllat: *stimat xxx lliures*.

¹⁵ Marge dret: xxx lliures.

¹⁶ Marge dret: III lliures.

¹⁷ Marge dret: xx lliures.

¹⁸ Interlineat: *o casa*.

¹⁹ Marge dret: III lliures.

²⁰ Marge dret: xx lliures.

²¹ Marge dret: III lliures.

²² Cancel·lat.

²³ Cancel·lat.

[2]

ACSG. Manifest [1497]. Capcorral, fol. 90r; vegeu núm. [8], [14].

Mestre Johan Cardona àlies Cavaller dix per sagrament a XIII de octubre any mil CCCCLXXXVII com a procurador de son pare, mestre Rafell Cavaller, *de cuius ratihabitone teneri promisit* que lo dit son pare ha un alberch en la plaça de líOlm que fou díen Salamó Çatorra e ans díen Pere Costa e ans díen Thomàs Quintana, fa III diners de cens als capelans de Berga, presat huytanta lliures.¹

Ítem fonch presada ha la exida que ha feta davant lo cayll, presada xx lliures.²

Ítem dix que lo dit son pare ha un troç prop lo guorch de Tàrregua que fou díen Baró Crexent, presat vint lliures.³

Ítem ha altre troç a Matacorvera que fou del dit Baró, fonch presat deu lliures.⁴

Ítem dix que ha un troç e vinya al pou díen Mecha fa XII diners de cens a sent Miquell, presat VI lliures.⁵

Ítem fonch atrobat per paes e promens a XVIII de març any MD que ha⁶ la mitat díhun troç a Matacorvera que fou díen Jucef Baro Crexent jueu e ans díen Vicent Beçols, presat sis lliures.⁷

En après dix que ha un cup que fou dels vexells⁸ del dit alberch car los altres vexells porte lo dit Pere Costa presats, hagut sguart als altres vexells, stimat quatre lliures.⁹

Ítem un altre cup e una bóta, presat II lliures X sous.¹⁰

Stima de *siti*: CXXXVI lliures.¹¹

Stima de moble: VI lliures X sous.¹²

Stima de tot: CXLVIII lliures X sous.¹³

Stima: XXII lliures.

¹ Cancel·lat. Marge esquerre: *A fet an Andreu Tella a xxiii de juliol any mil cinch cents e hu de voluntat de dit mestre Cavaler present. Marge dret: LXXX lliures.* Al manifest díAndreu Tella de 1504 llegim: *Andreu Tella, çabater; fonch atrobat en lo Manifest antich a deu de dehembre del any mil cinchcents e quatre que ha comprat de mestre Raphel Cavaler un alberch en la plaça de líOlm que fou del dit mestre Cavaler e ans díen Salamó Çatorra e ans díen Pere Costa e ans díen Thomàs Quintana, fa tres dines de cens als capellans de Bergua, presat vuytanta lliures. Ítem fonch atrobat que ha comprat la exa que ha feta denant lo cayll del dit mestre Cavaler; presada vint lliures. Té la carta en Romeu lo notari.*

² Cancel·lat. Marge esquerre: *Ídem a dit mestre Cavaler fonch posat per paes e promens an Anthoni Soler de Tordera a xviii de març any MD perque era stat errat. Marge dret: xx lliures.*

³ Cancel·lat. Marge dret: *xx lliures.*

⁴ Cancel·lat. Marge dret: *x lliures.*

⁵ Marge dret: *vi lliures.*

⁶ Segueix ratllat: *hun.*

⁷ Marge dret: *vi lliures.*

⁸ Segueix ratllat: *un cup.*

⁹ Cancel·lat. Marge esquerre: *Ídem al dit Andreu Tella dit dia. Marge dret: III lliures.*

¹⁰ Cancel·lat. Marge esquerre: *Ídem al dit Tella. Marge dret: II lliures X sous.*

¹¹ Cancel·lat.

¹² Cancel·lat.

¹³ Cancel·lat.

[3]

ACSG. Manifest [1947]. Capcorral, fol. 91r; vegeu núm. [9], [15].

Mestre Jacme de Pau àlies de Quercí, físich, fonch atrobat a XVIII de desembre any mil CCCCLXXXVII que ha una casa en lo dessus dit carrer del Vent que fou de mestre Cresques, stimada per pahers e promens: xxx lliures.¹

Ítem fonch atrobat que ha més lo dit mestre Jacme de Pau una altra casa hon huy en dia habite en lo dit loch, stimada xxx lliures.²

Ítem fonch atrobat per paes e promens a XVIII de març any MD que ha hun alberch e ort³ a les graus díen Vall lo qual fou díen Berenguer Palou e ans díen Jacme Capellà,

fa ii sous de cens als capellans de Bergua, presat per promens: viii lliures.⁴

En après fonch atrobat que ha en la casa que fou de mestre Cresques vexells, stimats dues lliures.⁵

Ítem posaren pahers e promens per moble e cabal⁶ al dit mestre Jacme de Pau xxv lliures.⁷

E més fonch atrobat que ha en la casa de mestre Jacme de Pau vexells, stimats tres lliures.⁸

Ítem fonch atrobat que ha una catina, stimada quinze lliures.⁹

Stima de *siti*: lx lliures.¹⁰

Stima de moble: xxxv lliures.¹¹

Stima de tot: cxiii lliures.

¹ Quantitat indicada una sola vegada i al marge dret.

² Marge dret: xxx lliures.

³ Segueix ratllat: *davall*.

⁴ Quantitat indicada una sola vegada i al marge dret.

⁵ Marge esquerre: *Dix Francí de Pau[...]*. Marge dret: ii lliures.

⁶ Segueix ratllat: *de mestre Cresques*.

⁷ Marge esquerre: *Dix que no-n[...] e que per una proveisió real pretén ésser franch*. Marge dret: xxv lliures.

⁸ Marge dret: iii lliures.

⁹ Marge esquerre: *Dix la vene a mosèn Portella*. Marge dret: xv lliures.

¹⁰ Cancel·lat.

¹¹ Cancel·lat.

[4]

ACSG. Manifest [1497]. Capcorral, fol. 91v; vegeu núm. [8], [13].

Mestre Samuell Cavaller o mestre Johan Cardona àlies Cavaller lo qual huy posseix la sua casa en lo dit carrer del Vent, stimada per pahers e promens xxx lliures.¹

En après fonch atrobat los vexells vinaders de la dita casa, stimats xxxx lliures.²

Stima de *siti*: xxx lliures.³

Stima de moble: ii lliures.⁴

Stima de tot: xxxii lliures.

¹ Marge dret: xxx lliures.

² Marge dret: ii lliures.

³ Cancel·lat.

⁴ Cancel·lat.

[5]

ACSG. Manifest [1497]. Capcorral, fol. 94r; vegeu núm. [6],[12].

Johan Rebollardí, sastre, cristià novell dix per sagrament a xiiii de octubre mccc-clxxxxvii¹ que ha un tros al Pla de la pedrera que solie ésser de la comanda de Sent Antoni de Cervera, stimat per pahers e promens huyt lliures.²

Ítem dix a XVIII de febrer any mil CCCCLXXXVIII que ha un troç de terra al gorg de Tàrrega que fou díen Nicholau Prats, manyà, e ans díen Baró Crexent, juheu, presat per pahers e promens deu lliures. És mudat aquest Rebollardí a Montserè.³

En après dix que stime son moble e cabal xv lliures.⁴

Ítem fonch atrobat per paes e promens a II de abril any MD que ha los vexells vinades dit alberch que fonch del dit mossèn Pere Tarroga, presats xx lliures.⁵

Stima de *siti*: xviii lliures.⁶

Stima de moble: xv lliures.⁷

Stima tot: [...]xxv⁸ lliures x sous.

¹ Ratllat: *fonch atrobat*. Interlineat: *per sacrament a XIII de octubre MCCCC LXXXVII*.

² Cancel-lat. Marge esquerre: *A ffet an Anthoni Salvador, son germà, al cutter de Montserè a xxvi de març any MD*. Marge dret: *viii lliures*.

³ Cancel-lat. Marge dret: *x lliures*. Marge esquerre: *Ítem fonch atrobat per paes e promens a II de abril any MD que ha un alberch en lo carrer Maior que fou díen Johan Senahuga e ans de mossèn Pere Tarroga, prevere, e ans de Juceff Almolí, jueu, e ans de Jacob de Querci e ans díAveró, sens emperò la botigua, redohit a setanta cinch lliures. LXXV lliures*.

⁴ Cancel-lat. Marge dret: *xv lliures*. Marge esquerre: *És mudat a Montserè*.

⁵ Marge dret: *xx lliures*.

⁶ Cancel-lat.

⁷ Cancel-lat.

⁸ Segueix ratllat: *ii*.

[6]

ACSG. Manifest [1498]. Montserè, fol. 53r; vegeu núm. [5], [12].

Johan Rebollardí dix a XVIII de febrer any MCCCCLXXXVIII que ha un troç de terra al gorch de Tàrrega que fou díen Nicolau Prats, manyà, e ans díen Baró Crexent, jueu, presat per paes e promens deu lliures.¹

En après dix que stime son moble e cabal quinze lliures.²

Stima tot: xxv lliures.

¹ Marge dret: *x lliures*.

² Marge dret: *xv lliures*.

[7]

ACSG. Manifest [1504]. Capcorral, fol. 84r-v; vegeu núm. [1], [13].

Mestre Joan de Pau, físch, e Ffrancí de Pau, draper, germans foren atrobats en lo manifest antich a xxviii de nohembre any mil cinch cents e quatre que han los béns següents ço és, un obrador als Species lo qual fonch díen Pere Gilabert e ans díen Pere de Vergós, fa vi sous de cens a Sant Joan ab fadiga, presat xxx lliures.¹

Ítem han una vinya que fou díen Berenguer dal Tallo e ans díen Gabriel Çaffont és a la Creu dels horonets, presat vint y cinch lliures.²

Ítem una partida díuna vinya alí mateix que és entorn díhun jornal poch més o

meys, la qual fonch del dit Gabriel Çaffont e ans díen Miquel de Morrenyà, presada xxx lliures.³

Ítem hun alberch al carrer del Spital que fou díen Ffrancesch Mulner e ans díen Guim Lambart, presat sis lliures.⁴

Ítem hun alberch al carrer del Spital, que ere ràphol e tot enderrochat, lo qual fou díen Pere Malgosa, és los stat stablit per lo procurador de Santes Creus a cens.⁵ La qual stimació és stada redohida a sis lliures per los promens en açò assignats per quant ere tot enderrochat e lo dit Quercí lo ha refet juxta la oferta que li és stada feta, per çò que li han reduïda la dita stima a les dites sis lliures.⁶

Ítem una casa del dit Ffrancí que fonch de Ysach de Quercí situada en lo carrer del Spital, que ans fou díen Domingo Vela e ans díen Joan Rubert, fa x diners de cens a Santes Creus, presat iii lliures.⁷

Ítem fonch atrobat que dix mestre Joan de Pau que li fa níAntoni Sunyer de Vila-grasseta una migera de forment censal per vi lliures, la qual fou díen Joan Steve.⁸

Ítem fonch atrobat que dix lo dit mestre Joan de Pau que li fa en Golanor de Monroig xxv sous censals per xv lliures.⁹

Ítem fonch atrobat que lo dit Ffrancí de Quercí àlies de Pau ha una casa, presada xxx lliures.¹⁰

Ítem fonch atrobat que ha lo dit mestre Joan de Pau àlies Quercí, físich, una casa, presada xxxx lliures.¹¹

Ítem ha lo dit Ffrancí de Pau hun corralet prop lo alberch díen Tarragona que fou dels fills pubils díen Pere Joan, presat: iii lliures.¹²

En après fonch atrobat lo dit mestre Joan de Pau que porte moble e cabal xx lliures.¹³

Ítem fonch atrobat que ha los vexells vinades del dit alberch, presats: iii lliures.¹⁴

Ítem li affegiren pahes e promens al moble e cabal del dit mestre Joan de Pau xx lliures.¹⁵

En après fonch atrobat lo dit Ffrancí de Quercí que porte moble e cabal xxx lliures.¹⁶

Ítem fonch atrobat que ha los vexells dels dit son alberch, presats: iii lliures.¹⁷

Ítem li affegiren pahes e promens al moble e cabal xxx lliures.¹⁸

Ítem li posaren pahes e promens a ii de dehembre del dit any cinch cents e quatre¹⁹ dos muigs de vi venalls, presats sis lliures.²⁰

Stima de *siti*: CLXXXV lliures

Stima de moble: CXII lliures.²¹

¹ Marge dret: xxx lliures.

² Marge dret: xxv lliures.

³ Marge dret: xxx lliures.

⁴ Marge dret: vi lliures.

⁵ Segueix un espai en blanc.

⁶ Marge dret: vi lliures.

⁷ Marge dret: iii lliures.

⁸ Marge dret: vi lliures.

- ⁹ Cancel·lat. Marge esquerre: *A fet an Pere Mulet, blanquer, a xxiii de maig any mil sinch cens e onze.*
 Marge dret: *xv lliures.*
- ¹⁰ Marge dret: *xxx lliures.*
- ¹¹ Marge dret: *xxxx lliures.*
- ¹² Quantitat indicada una sola vegada i al marge dret: *iii lliures.*
- ¹³ Marge dret: *xx lliures.*
- ¹⁴ Quantitat indicada una sola vegada i al marge dret: *iii lliures.*
- ¹⁵ Marge dret: *xx lliures.*
- ¹⁶ Marge dret: *xxx lliures.*
- ¹⁷ Quantitat indicada una sola vegada i al marge dret: *iii lliures.*
- ¹⁸ Marge dret: *xxx lliures.*
- ¹⁹ Segueix ratllat: *que ha.*
- ²⁰ Marge dret: *vi lliures.*
- ²¹ A sota ratllat: *Stima de siti: ccxxxviii lliures. Stima de moble: lxxviii lliures.*

[8]

ACSG. Manifest [1504]. Capcorral, fol. 84v; vegeu núm. [2], [14].

Mestre Joan Cardona àlies Cavaller fonch atrobat en lo manifest antich a xxviii de nohembre any mil cinchcents e quatre que ha hun troç o vinya al pou díen Mecha, fa xii diners de cens a Sant Miquel, presat sis lliures.¹

Ítem ha la meytat dhun troç a Matacorvera que fonch díen Juceff² Baró Crexent, juheu, e ans díen Vivenç Beçols, presat sis lliures.³

¹ Cancel·lat. Marge esquerre: *A ffet an Johan Clos a viii de octubre any mdv.* Marge dret: *vi lliures.*

² Ratllat: *Ffrancesch.*

³ Marge dret: *vi lliures.*

[9]

ACSG. Manifest [1504]. Capcorral, fol. 85r; vegeu núm [3], [15].

Mestre Jaume de Pau àlies de Quercí, físich, dix ab sagrament ere Ffrancí de Pau procurador seu, a xx de nohembre any mil cinchcents a quatre, segons de sa procura conste ab carta presa per lo discret en Pere Ponç, notari de la present vila de Cervera.

Que ha una casa en lo dessus dit carrer del Vent que fonch de mestre Cresques, presada xxx lliures.¹

Ítem dix que ha una altra casa hon huy habite en lo dit loch, presada xxx lliures.²

Ítem ha hun alberch e ort a les graus díen Vall lo qual fou díen Berenguer Palou e ans díen Jaume Capellà, fa ii sous de cens als capellans de Berga, presat vuyt lliures.³

Ítem més fonch atrobat que porte los vexells vinades de la casa fonch de mestre Cresques, stimats dues lliures.⁴

En après dix⁵ que ha en la de mestre Joan de Pau los vexells, presats iii lliures.⁶

Ítem li posaren pahes e promens per moble e cabal xxv lliures, les quals ya portave en lo manifest antich.⁷

Stima de *siti*: lxxviii lliures.

Stima de moble: xxx lliures.

¹ Marge dret: xxx lliures.

² Marge dret: xxx lliures.

³ Marge dret: viii lliures.

⁴ Marge dret: ii lliures.

⁵ Ratllat: *fonch atrobat*. Interlineat: *dix*.

⁶ Marge dret: iii lliures.

⁷ Marge dret: xxv lliures.

[10]

ACSG. Manifest [1504]. Capcorral, fol. 86r; vegeu núm. [16].

Mestre Samuel Cavaller o mestre Joan Cardona àlies Cavaller fonch atrobat en lo manifest antich a xxviii de nohembre any mil cinchcents e quatre que ha una casa en lo carrer del Vent, presada xxx lliures.¹

En après fonch atrobat que ha los vexells vinades de la dita casa, presats ii lliures.²

Stima de *siti*: xxx lliures.

Stima de moble: ii lliures.

¹ Marge dret: xxx lliures.

² Marge dret: ii lliures.

[11]

ACSG. Manifest [1504]. Montseré, fol. 7r-v.

¹Gabriel de Pau. Digueren ab sacrament los honorables mestre Joan de Pau e Ffranci de Pau, tudos dels fills pubils del dit Gabriel de Pau, assignats per lo dit Gabriel en son darrer testament fet en poder del discret en Lorenç Serra del qual ha feta fe dit Serra dia e any en aquell contenguts, a xxiiii de setembre any mil cinchcents e quatre que ha un alberg en la plaça del Plat que fou de mossèn Joan Çaportella e ans dels hereus díen Berenguer dal Tallo, fa vint sous de cens a Sant Joan, ere presat tres centes, de les quals ne porte miçer Pere Karles díAlbalat xii lliures per una partida del celler té de dita casa, presat, habatudes les dites xii lliures, cclxxxviii lliures.²

Ítem que ha allí mateix un obrador que fou del dit mossèn Joan Çaportella e ans del dit Berenguer dal Tayllo e ans díen Pere Matabous, presat cent trenta cinch lliures.³

Stima de *siti*: ccccxiii lliures.⁴

En après digueren que ha los vexells vinades del dit alberch que fonch del dit mossèn Çaportella e ans del dit Altallo, presats dehuyt lliures.⁵

Ítem digueren que de moble e cabal no-n tenie emperò per servar la forma de dita vila que lo-y stime cinch lliures.⁶

Ítem li affegiren pahes e promes al moble e cabal cinch lliures.⁷

Stima de *siti*: ccccxiii lliures.

Stima de moble: xxviii lliures.

¹ Estima cancel·lada.

² Marge dret: *cclxxxviii lliures*.

³ Marge dret: *cxxxv lliures*.

⁴ Cancel·lat.

⁵ Marge dret: *xviii lliures*. Cancel·lat.

⁶ Marge dret: *v lliures*.

⁷ Marge dret: *v lliures*.

[12]

ACSG. Manifest [1504]. Montserè, fol. 47r; vegeu núm. [5], [6].

¹Joan Rebollardí fonch atrobat en lo manifest antich a deu de dehembre de líany mil conchcents e quatre que ha un troç de terra al gorch de Tàrrega que fou díen Nicholau Prats, manyà, e ans díen Baró Crexent, juheu, presat per pahers e promens deu lliures.²

En après fou atrobat que porte de moble e cabal xv lliures.³

Stima de *siti*: x lliures.

Stima de moble: xv lliures.

¹ Marge esquerre: *A ffet an Anthoni Salvador, sastre, a xxviii de dehembre any mil sinch cents e onze*.

² Marge dret: *x lliures*.

³ Marge dret: *xv lliures*.

[13]

ACSG. Manifest [1527]. Capcorral, fol. 77r-v; vegeu núm. [1], [7].

Mestre Joan de Pau, físich, e Francí de Pau, draper, fonch atrobat en lo manifest antich a xviii¹ de nohembre de dxxxvii que han los bens següents ço és, hun obrador als Species lo qual fou díen Pere Gilabert e ans díen Pere de Vergós, fa vi sous de cens a Sant Joan ab fadiga, presat xxx lliures.²

Ítem un alberch al carrer del Spital que fou díen Francesch Mulner e ans díen Guim Lambert, presat sis lliures.³

Ítem un alberch al carrer del Spital, que ere ràfoll tot enderrocat, lo qual fou díen Pere Malgosa, és los stat stablit per lo procurador de Santes Creus a cens de⁴, presat vi lliures.⁵

Ítem una casa del dit Francí de Quercí que fou díen Ysach Quercí en lo carrer del Spital, que ans fonch díen Domingo Vela e ans díen Johan Rubert, fa x sous de cens a Santes Creus, presat iii lliures.⁶

Ítem fonch atrobat quell·s fa níAntoni Sunyer de Vilagrasseta una migera de forment censall per vi lliures.⁷

Ítem fonch atrobat que dit Francí de Quercí ha una casa, presada xxx lliures.⁸

Ítem fonch atrobat que ha lo dit mestre Joan de Pau una casa, presada xxxx lliures.

res.⁹

Ítem que ha lo dit Francí de Pau un corralet prop lo alberch díen Tarragona que fou dels fills pubills díen Pere Joan, presat: III lliures.¹⁰

Ítem fonch atrobat que pren un censall sobre en Pere Domingo de la vila de Sanahuga lo qual li ha venut níAnthoni Comalada, pensió de x sous [...] de x lliures.¹¹

En après fonch atrobat que lo dit mestre Joan de Pau porte per moble e caball LX lliures en tres partits.¹²

Ítem que ha los vexells vinaders del dit alberch, presats: III lliures.¹³

Ítem¹⁴

Stima de *siti*: CXXXV lliures

Stima de moble: LXIII lliures.

En après fonch atrobat que lo dit Francí de Quercí porte per moble e caball entre ell y sa muller cent lliures.¹⁵

Ítem fonch atrobat que ha los vexells vinades del dit alberch, presats: III lliures.¹⁶

Ítem fonch atrobat que ha dos muig de vi venall, presats VI lliures.¹⁷

Stima: CVIII lliures

¹ Marge dret: *Fonch atrobat a xxiii de nohembre any xxxviii.*

² Marge dret: *xxx lliures.*

³ Marge dret: *vi lliures.*

⁴ Segueix espai en blanc.

⁵ Marge dret: *vi lliures.*

⁶ Marge dret: *iii lliures.*

⁷ Marge dret: *vi lliures.*

⁸ Marge dret: *xxx lliures.*

⁹ Marge dret: *xxxx lliures.*

¹⁰ Marge dret: *iii lliures.*

¹¹ Marge dret: *x lliures.*

¹² Marge dret: *LX lliures.*

¹³ Marge dret: *iii lliures.*

¹⁴ En blanc.

¹⁵ Marge dret: *c lliures.*

¹⁶ Marge dret: *iii lliures.*

¹⁷ Marge dret: *vi lliures.*

[14]

ACSG. Manifest [1527]. Capcorral, fol. 77v; vegeu núm. [2], [8].

Mestre Joan Cardona àlies Cavaller fonch atrobat en lo manifest antich a xviii¹ de nohembre any mil dxxvii que ha hun tros a Matarovera que fonch díen Juceff Baró Crexent, juheu, e ans díen Vivent Beçolls, presat sis lliures.²

Stima: vi lliures.

¹ Marge esquerre: *Fonch atrobat a xxiii de nohembre any xxxviii.*

² Marge dret: *vi lliures.*

[15]

ACSG. Manifest [1527]. Capcorral, fol. 78r; vegeu núm [3], [9].

¹Mestre Jaume de Pau àlies de Quercí fonch atrobat en lo manifest antich a xviii² de nohembre any mil dxxvii que ha una casa en lo carrer de Sant Francesch, presada xxx lliures.³

Ítem un alberch e ort en les graus díen Vall lo qual fou díen Berenguer Palou e ans díen Jacme Capellà, presat viii lliures.⁴

En après fonch atrobat que ha lo dit mestre Jacme de Pau los vexells vinades, presats iii lliures.⁵

Ítem fonch atrobat que porte los vexells vinaders de la casa de mestre Cresques, stimats ii lliures.⁶

Ítem fonch atrobat que porte per moble e caball xxv lliures.⁷

Stima de *siti*: xxx lliures.

Stima de moble: xxx lliures.

¹ Manifest cancel·lat.

² Marge esquerre: *A fet an Anthoni Orugues, mestre de casses, a xiiii de julioll mxxxxiiii de voluntat de Pere Mulet, procurador dels hereus de mestre Pau.*

³ Marge dret: xxx lliures.

⁴ Marge dret: viii lliures. Marge esquerre: *Portela Pere Mulet.*

⁵ Marge dret: iii lliures. Marge esquerre: *Item [síentén: Portela Pere Mulet].*

⁶ Marge dret: ii lliures. Marge esquerre: *Item [síentén: Portela Pere Mulet].*

⁷ Marge dret: xxv lliures. Marge esquerre: *Item [síentén: Portela Pere Mulet].*

[16]

ACSG. Manifest [1527]. Capcorral, fol. 78v; vegeu núm. [10].

Mestre Samuel Cavaller o mestre Joan Cardona àlies Cavaller fonch atrobat en lo manifest antich a xviii¹ de nohembre any mil dxxvii que ha una casa en lo carrer de Sant Francesch, presada xxx lliures.²

En après fonch atrobat los vexells vinaders de la dita casa, presats ii lliures.³

Stima de *siti*: xxx lliures.

Stima de moble: ii lliures.

¹ Marge esquerre: *Fonch atrobat a xxiii de nohembre any xxxviii.*

² Marge dret: xxx lliures.

³ Marge dret: ii lliures.

[17]

AHCT. Estimes del quarter de Santes Creus [1502], fol. 116r-122r.

Die martis intitulata decima nona dicti mensis aprilis anno predicto millessimo quingentesimo secundo, honorabilis Petrus de Castelo, mercator dicte villa, medio juramento per ipsum ad sancta Dei quatuor evangelia prestito manifestavit suas

proprietates et bona sedencia ut sequuntur.

Primo dix que ha una casa de cel en abís en la dita vila e en lo carer apellat lo Cayll. Afronte ab dues vies públiques e de part detràs ab lo coral de la cassa solie ésser de níAnthoni Duran e ab hun coral de si mateix; és francha e quítia. Stimat: cc lliures.¹

Ítem dix que ha hun coral contiguu al desús dit alberch. Afronte ab lo carer del Cayll e ab lo coral de la cassa de dit Duran; és franch e quiti. Stimat: vi lliures.²

Ítem dix que ha una cassa de cel en abís en la dita vila e en la plaça del Blat. Afronte ab la cassa de mestre Anthoni Armengou e díaltre costat ab la cassa díen Moya e de part detràs ab la cassa díen Pau Ster; és francha e quítia. Stimat: ccl lliures.³

Ítem dix que ha altra cassa al carrer de la Cendra. Afronte ab una botiga díen Lobera e ab una casa díen Pere Anthoni Lorenç e a part detràs ab la cassa díen Borthomeu Thomàs; fa hun sou de cens ab tota senyoria a la Rectoria de dita vila. Stimat: xxxv lliures.⁴

Ítem dix que ha altra cassa al carer díAguades. Afronte ab la cassa díen Pere Gerau e díaltra part ab la cassa díen Ffrancesch Bonanat e de part detràs ab lo carer del Mur; fa dues galines e dues fogaces de cens ab tota senyoria al benefici de Senta Clara. Stimat: xx lliures.⁵

Ítem dix que ha una cassa al carer de Falcó, de la primera cuberta amunt. Afronte ab la cassa de níAgramunt e ab la cassa de mossèn Çacosta; fa sis dines de cens ab tota senyoria a la Rectoria de dita vila. Stimat.⁶

Ítem dix que ha hun tros de tera campa en lo terme de dita vila de Tàrrega e prop Senta Clara. Afronte ab lo camí va a Balager e díaltra part ab hun tros díen Joan Cescases e díaltra part ab tera díen Borthomeu Bramon e ab tera díen Thomàs Prunera e de cap ab lo camí de la bassa dolç; franch e quiti. Stimat: clx lliures.⁷

Ítem dix que ha hun tros de tera daval Senta Clara. Afronte ab la cíquia del reg e ab lo camí va al Badaluch e díaltra part ab lo tros de les monges de Senta Clara; és franch e quiti. Stimat: xxx lliures.⁸

Ítem dix que ha hun tros de tera en lo dit terme e partida Badaluch o camí de Badaluch. Afronte ab dit camí e ab terra de mossèn Muntros e ab lo tros díen Bernat Ratera; és franch e quiti. Stimat: l lliures.⁹

Ítem dix que ha altre alí mateix. Afronte ab la cíquia e díaltra part ab lo domenge de Sentes Creus e díaltra part ab lo tros de mossèn Belver; és franch e quiti. Stimat: lxx lliures.¹⁰

Ítem dix que ha hun tros de tera en lo terme del Mor e partida apelada lo camí de Balager. Afronte ab la sera de Sent Aloy e ab hun tros e vinya de níAnthoni Riera e ab tera díen Ramon Rosel e ab tera díen Marcenyachs e ab lo camí de Pere Mola; és franch e quiti. Stimat: lxxx lliures.¹¹

Ítem dix que ha hun tros de tera en lo terme del Mor.¹² Afronte ab la cíquia del reg e ab la vinya díen Riera e ab tera de les monges de Senta Clara e ab lo camí de Pere Mola; és franch e quiti. Stimat: xxv lliures.¹³

Ítem dix que ha hun tros de tera a les Comdals. Afronte ab la cíquia del reg e díaltra part ab la vinya ere de na Febrera e ab la vinya de les pubiles de micer Scuder; fa deu sous de cens ab tota senyoria al rector de Vilagrasa. Stimat: xiii lliures.¹⁴

Ítem dix que ha hun tros de tera a les Comdals. Afronte ab la cíquia del reg e d'áltra part ab hun tros díen Gordiola e d'áltra part ab tera díen Joan Ponces e ab lo camí pase al costat del reger va a Vilagrasa; és franch e quití. Stimat: xx lliures.¹⁵

Ítem dix que ha hun tros de tera a la presa de na Mulinera. Afronte ab lo camí va de Tàrega a Vilagrasa e ab hun tros díen Menarges e ab hun tros de Bernat Sala e ab tera díen Canut; és franch e quití. Stimat: CXXXV lliures.¹⁶

Ítem dix que ha hun tros de tera a les Planes. Afronte de dues parts ab hun tros e vinya de Joan de les Casses e ab la cíquia del reg e de sol ab lo reger maior va de Tàrega a Vilagrasa; és franch e quití. Stimat: cc lliures.¹⁷

Ítem dix que ha hun tros de tera fonch díen Mateu Folch a les Planes. Afronte ab hun tros díen Joan de les Casses e ab tera de si mateix e ab la cíquia del reg e de sol ab lo reger maior; és franch e quití. Stimat: c lliures.¹⁸

Ítem dix que ha altre tros de tera a les Planes. Afronte ab lo dit tros de si mateix e ab hun tros díen Potau e ab la cíquia del reg e ab lo reger maior va de Tàrega a Vilagrasa; fa una parada de dit tros huyt sous de cens ab tota senyoria als pobres vergonyants e l'áltra parada, deu sous al benefici de Sent Gabriel. Stimat: XXXXIII lliures.¹⁹

Ítem dix que ha hun malol e tera campa a les Planes. Afronte ab hun tros e tires díen Rexachs e ab hun malol e tera campa de si mateix e ab hun malol díen Figerós; fa deu sous de cens ab tota senyoria al benefici de Tots Sants. Stimat: XXXX lliures.²⁰

Ítem que ha hun malolet e tera campa a les Planes. Afronte ab hun tros díen Rabaça e ab lo sobredit tros e malol de si mateix e ab hun tros díen Menarges; solie ésser tot hun tros e dit Menarges ne té la meytat; e fa tot lo dit tros set sous de cens ab tota senyoria al benefici de Santa Caterina: fan dit Casteló tres sous e mig e l'áltra, dit Menarges. Stimat: x lliures.²¹

Ítem dix que ha una albereda e tera campa a les Planes. Afronte ab lo reger va de Tàrega a Vilagrasa e de cap ab la cíquia del reg; és franch e quití. Stimat: xx lliures.²²

Ítem dix que ha una vinya en lo dit terme e partida Xercavins. Afronte ab la vinya del prior de Sent Anthoni e ab una vinya e tera campa de mossèn Nuet e d'áltra part ab tros díen Luys Guiot e ab la cíquia del reg; és franch e quití. Stimat.²³

Ítem dix que ha altra vinya a Xercavins. Afronte de cap ab la cíquia, de costat ab la vinya díen Bernabé Palau e ab una vinya díen Borraç e de sol ab hun malol de mestre Sisteró; fa deu sous de cens ab tota senyoria al prior de Sent Anthoni de dita vila. Stimat: XXXV lliures.²⁴

Ítem dix que ha hun tros a la Canaleta. Afronte ab lo camí e d'áltra part ab hun tros díen Bernat Casteló e ab hun tros ere díen Scuder; és franch e quití. Stimat: xxx lliures.²⁵

Ítem dix que ha hun tros al Prat. Afronte ab lo camí que va a la quadra e d'áltra part ab hun tros díen Macià Spígol e d'áltra part ab hun tros díen Regordosa e d'áltra part ab hun tros díen Joanot Lorenç; fa deu sous de cens ab tota senyoria a la comunitat dels preveres de Tàrega. Stimat: XVIII lliures.²⁶

Ítem dix que ha altre tros al Prat. Afronte ab tires e tera díen Cantons e ab unes tires de micer Joan Farreró e ab unes tires díen Jaume Homs; és franch e quití. Stimat: xxx lliures.²⁷

Ítem dix que ha unes tires e tera campa al Costaler. Afronte ab unes tires de micer Farreró e ab unes tires díen Menarges e ab hun camí; fan dos sous de cens ab senyoria an Simon Canut. Stimat: x lliures.²⁸

Ítem dix que ha en lo terme díOfegat hun tros de tera ab olivers. Afronte ab unes tires e tera campa díen Jaumes Çescases; franques e quíties. Stimat: xxv lliures.²⁹

Ítem dix que ha hun tros en lo terme de Tàrega e al camí díOfegat. Afronte ab lo dit camí e d'altra part ab tera de níAnthoni Sananes; és franch e quiti. Stimat: xii lliures.³⁰

Ítem dix que ha hun fareginal de tera al portal de Senta Maria. Afronte de dues parts ab huns fareginals díen Borthomeu Ortís e ab lo camí va Agramunt e d'altra part ab hun tros díen Thomàs Prunera; fa sis sous de cens ab tota senyoria a Sentes Creus. Stimat: x lliures.³¹

Ítem dix que ha alí mateix hun ort clos. Afronte ab lo dit camí díAgramunt jussà e ab lo camí pase al costat del val e ab hun ort díen Lorenç Gordiola e ab mossén Olivó; fa cinch sous de cens ab tota senyoria al dit mossén Olivó. Stimat: v lliures.³²

Ítem dix que ha una era a la Coromina. Afronte de dues parts ab dues vies públiques e d'altra part ab hun fareginal díen Beringer; és franch e quiti. Stimat: xx lliures.³³

Ítem dix que ha part díhun tros ere díen Ffrancesch Mir al portal de Senta Maria, ço és de les ribes fins a la cíquia de la vila. Afronte ab tera de dit Mir e ab tera díen Thomàs Prunera e ab hun tros ere de mossèn Ffarré; dix li fonch venut; franch e quiti. Stimat.³⁴

Ítem dix que ha hun tros de tera campa en lo terme del Taladel y en líorta. Afronte ab una vinya díen Jaume Cescases e ab una vinya de níArmengou; fa deu sous de cens ab tota senyoria al caslà del Taladel. Stimat: LX lliures.³⁵

Ítem dix que ha hun tros de tera en lo terme de Tàrega e partida lo Pla del Pereló. Afronte ab lo tros díen Palau e ab una era díen Nicholau Domingo; és franch e quiti. Stimat: xxx lliures.³⁶

Ítem dix que ha hun tros o ort appellat la Trilla, situada en lo terme de Tàrega e partida lo Callet. Afronte díuna part ab la trilla de Senta Clara e d'altra part ab la cíquia ve líaygua al Callet e d'altra part ab líort díen Pere Mercer e d'altra part ab líort de mestre Johan Dezlor e ab altres parts ab altres ords; és franch e quiti; dix lo té ab carta de gràcia Johan Agamunt lur fil díen Miquel Artús. Stimat: LX lliures.³⁷

Ítem ha hun tros de terra en lo terme del Mor ere díen Altet. Afronte ab los hereus díen Scuder de dues parts e d'altra part ab en Mora de Vilagrasa. Stimat: vi lliures.³⁸

Ítem hun fareginal ere díen Anthoni Berga a la costa de Sent Aloy. Afronte ab tera díen Pere Berga e d'altra part ab lo camí díAgramunt. vi lliures.³⁹

Ítem hun tros de tera a les Comdals. Afronte ab en Ffrancesc Cirerols e d'altra part ab en Borthomeu Thomàs; és franch e quiti. Stimat: xxxi lliures.⁴⁰

Ítem en lo terme del Taladel partida lo Pedregalet hun clos ere díen Pere Anthoni Lorenç. Afronte ab lo camí va al Taladel e ab tera díen Joan Cescases e ab tera de mossèn Sisteró; fa una cortera de cens al monestir del Pedregal. Stimat: c lliures.⁴¹

Ítem hun tros al Prat ere díen Berga. Afronte ab dit Berga e d'altra part ab na Re-

gordosa. Stimat: xx lliures.⁴²

Ítem dix que ha un tros en dit terme de Tarrega partida del camí díAgramunt. Afronte ab dit camí e ab tros de mossèn Luys Montros e ab tros de si mateix e ab en Regordosa e ab un tros de níAnthoni Berga; franch e quiti. Stimat: xx lliures.⁴³

¹ Marges esquerre i dret: *cc lliures*.

² Marges esquerre i dret: *vi lliures*.

³ Marges esquerre i dret: *ccl lliures*.

⁴ Marges esquerre i dret: *xxxv lliures*.

⁵ Marges esquerre i dret: *xx lliures*.

⁶ Sense indicació d'èstima.

⁷ Marges esquerre i dret: *clx lliures*. Anotat a sota: *És ara dién Johan Prunera. Mudat en la stima dién Thomàs Prunera, son pare.*

⁸ Marges esquerre i dret: *xxx lliures*.

⁹ Marges esquerre i dret: *l lliures*.

¹⁰ Marges esquerre i dret: *lxx lliures*.

¹¹ Marges esquerre i dret: *lxxx lliures*.

¹² Ratllat: *Tàrrega*. Interlineat: *Mor*.

¹³ Marges esquerre i dret: *xxv lliures*. Anotat a sota: *És ara de mestre Borthomeu Corbera, sabater. Mudat en sa stima.*

¹⁴ Marges esquerre i dret: *xiii lliures*.

¹⁵ Marges esquerre i dret: *xx lliures*.

¹⁶ Marges esquerre i dret: *cxxv lliures*. Indicat a sota: *És mudat lo damunt dit tros e és ara dién Ffrancí Ponces. Mudat en sa stima de voluntat de la part.*

¹⁷ Marges esquerre i dret: *cc lliures*.

¹⁸ Marges esquerre i dret: *c lliures*.

¹⁹ Marges esquerre i dret: *xxxxiii lliures*.

²⁰ Marges esquerre i dret: *xxxx lliures*.

²¹ Marges esquerre i dret: *x lliures*.

²² Marges esquerre i dret: *xx lliures*.

²³ Sense indicació d'èstima.

²⁴ Marges esquerre i dret: *xxxxv lliures*.

²⁵ Marges esquerre i dret: *xxx lliures*.

²⁶ Marges esquerre i dret: *xviii lliures*.

²⁷ Marges esquerre i dret: *xxx lliures*.

²⁸ Marges esquerre i dret: *x lliures*.

²⁹ Marges esquerre i dret: *xxv lliures*.

³⁰ Marges esquerre i dret: *xii lliures*.

³¹ Marges esquerre i dret: *x lliures*. Anotat a sota: *És ara dels hereus de mossèn Pere Janer Pujoles.*

³² Marges esquerre i dret: *v lliures*.

³³ Marges esquerre i dret: *xx lliures*.

³⁴ Sense indicació d'èstima.

³⁵ Marges esquerre i dret: *lx lliures*. Anotat a sota: *És ara lo damunt dit tros de mestre Miquel Fareró, metge.*

³⁶ Marge dret: *xxx lliures*.

³⁷ Marge dret: *lx lliures*.

³⁸ Marge dret: *vi lliures*.

³⁹ Marge dret: *vi lliures*.

⁴⁰ Marge dret: *xxi lliures*.

⁴¹ Marge dret: *c lliures*.

⁴² Marge dret: *xx lliures*.

⁴³ Marges esquerre i dret: *xx lliures*.